Азәрбајҹан ССР Дөвләт мүкафатына тәгдим едилмишдир

ПОЕЗИЈАМЫЗЫН АРАЗ ЧИНАРЫ

Ше'р халгымызын талејиндә һәмишә мүстәсна рол ојнајыб, руһумузу, психоложијамызы низамлајыб, заманла, тәбиәтлә ән башлыча үнсијјәт васитәмизә чеврилиб. Тарих боју азәрбајҹанлыларын кечмиш вә кәләҹәклә, дүнја илә сона чатмајан диалогу даһа чох ше'р васитәсилә олуб. Азәрбајҹаны һәм дә бир мә'нәви атмосфер, поезија атмосфери әһатә едир ки, бунсуз һавамыз чатмазды, нәфәсимиз дараларды.

Јүз илләр боју бөјүк шаирләримизин јарадыҹылығында ше'р бәдии сөз анлајышынын дашыдығы јүкдән даһа ағыр јүк дашыјыб. Јүксәк бәдииликлә јанашы поезијамыз һәм дә јарандығы дөврүн бир чох елми, иҹтимаи, сијаси, фәлсәфи биликләринин енсиклопедијасы олуб. Буна көрә дә инди биз ше'р тарихимизә һәм дә иҹтимаи фикримизин бир сыра саһәләринә күзкү тутан бир һәгигәт кими, кениш ағыл вә мә'луматла, јүксәк интеллектлә бөјүк һиссин, емосијанын, илһамын гејри-ади бир говушуғу, вәһдәти кими бахырыг.

Севимли шаиримиз Мәммәд Аразын јарадыҹылығы һаггында дүшүнәркән чохәсрлик ше'р тарихимизин бу бөјүк ән'әнәсини хатырламағым тәсадүфи дејил. Чүнки Мәммәд Аразын поезијасына бугүнкү әдәбијјатымызда сечилән бир мөвге газандыран башлыча хүсусијјәтләрдән бири, бәлкә дә биринҹиси, онун бизим бөјүк фикир, сөз өрнәкләримизә бағлы олмасы вә ән'әнәјә индики иҹтимаи, бәдии проблемләр бахымындан јени һәјат верә билмәсиндәдир.

Анҹаг бәдии ахтарыш јолунда да һәјатын башга саһәләриндә олдуғу кими, јалныз мираса күвәниб јашамаг, «мајадан јемәк» кеч-тез мә'нәви ифласа кәтирәҹәк. Буна көрә дә ләјагәтли варис ән'әнәдән елә истифадә едир, ону елә «хәрҹләјир» ки, мүфлисләшмир, әксинә, јатырын үстүнә јени сәрвәт гаты әлавә олунур.

Мән Аразда шахәләнән
чинардым,
Өмрү боју туфан әјдим,
су јардым,
Хәтаинин гылынҹыны
сувардым,
Мәммәд Араз карандашы
көјәрди—

мисралары шаирин ән'әнәләримизин һансы гатына бағлылығыны, кечмишин һансы күл басмыш очагларыны көзәртмәк, алышдырмаг истәдијини нишан верир. Јә'ни гаршымызда дуран проблемләр, бизи Араз үстә шахәләјән туфанлар — карандашымыздан да тарихдә халгын өзүнүтәсдигинә хидмәт етмиш гылынҹларын күҹүнү тәләб едир. Јә'ни, ше'р халгын силаһдашы олмалы вә ону бөјүк мә'нәви бирлијә, бүтөвлүјә, әјилмәзлијә чағырмалыдыр. Мәммәд Араз поезијасы белә бир иҹтимаи вә бәдии һәгигәтин дәрки вә парлаг ифадәсидир. Буна көрә дә онун сөзү китаб сәһифәләриндән габарыб галхыр, сыраларымыза гошулур, бизә чијиндаш, јолдаш олур, күҹә, үмидә чеврилир. Белә бир иҹтимаи фәаллыг бу сөзүн бәдии сеһрини дә дағытмыр, сөзү адиләшдирмир. Бу да ше'р ән'әнәләримизин бир дәрсидир.

О, «Араз шаири»дир; «виҹданыны овучлара сағмадан», өмрү боју гара торпағымызы тале ајнасы билән вә онун бүтөвлүјү, ләкәсизлији уғрунда вурушан, «бәхтин ағырыны» дашыјан вә белә бир «әкинчи өмрү», «рәнҹбәр өмрү» јашамағы илә фәхр едән сәнәткардыр.

Мән тәбризли,
нахчыванлы,
мән кәнҹәлијәм,
Чох көрмүшәм һасар үстә
әләнләри дә.
Мән торпағы бөлүнмәјә
өјрәнҹәлијәм,
Һеч газанан көрмәмишәм
бөләнләри дә.—

мисраларыны јазан шаирин бүтүн јарадыҹылығы, әслиндә, торпаг бөлкүләриндән, о тај-бу тај ајрылығындан јүксәкдә дајанан бир мә'нәви бөлүнмәзлик нүмунәсидир.

Онун поезијасы Азәрбајҹан кәндинин мүһарибәдән бу күнә гәдәрки мүрәккәб һәјатынын бәдии салнамәсидир. Анҹаг бу кәнд «екранында» бүтүн дүнја көрүнүр. «Үч оғул анасы», «Араз ахыр», «Мән дә Инсан олдум», «Әскәр гәбри һаггында баллада», «Атамын китабы» поемаларынын һәр бири поезијамызда һадисә олмагла, Вәтән, вәтәндашлыг китабымызын јаддагалан, ганымызы ҹошдуран бир сәһифәсидир.

«Хариҹи дил мүәллими» ше'риндә Мәммәд Араз өз нәслинин балаҹа бир өмүрлүјүнү (биографијасыны) јазыб.

Јердән ҹөрәк диләјән
хыш дили билмәлијди,
Гуш дили билмәлијди,
Даш дили билмәлијди.
...Онда әсл вәтәндаш
дилимиз һүнәр иди.

Мәммәд Араз ше'риндә хыш дилиндән, даш дилиндән вәтәндаш дилинәдәк әлван бир «поетик спектр» вар.

Охуҹу илә мәһз торпаг дилиндә, вәтәндаш дилиндә данышдығына көрә онун јарадыҹылығы он минләрин, јүз минләрин дилинин әзбәридир.

Ијирми беш илдән артыгдыр ки, Мәммәд Аразын мисралары дилимдән дүшмүр:

Сев үрәк, дуј үрәк, ағла,
күл үрәк,
Шаирин көзү дә үрәкдир
бә'зән.
Улдузлар көз олсун
нәјимә кәрәк,
Дүнјаны үрәклә көрә
билмәсәм!

Дүнјаны үрәклә көрә билмәк... Бир шаир өмрү үчүн хошбәхтликдир. Әсл сәнәткар бөјүклүјү елә бурасындадыр ки, о, бир ата кими, Әли Кәримин сөзләри илә десәк, һәтта «дәрдин, кәдәрин дә өзүндән белә», охуҹусуна-өвладына «сәадәт јаратсын»: бәдии сөзүн сәадәтини, вәтәндаш борҹуну дәрк етмәк сәадәтини, мә'нәви камиллик сәадәтини! Онун һәр мисрасы никбинлик вә мүбаризлик тәлгин едир.

Мәммәд Араз ше'рләринин күҹү охуҹусуна—вәтәндашлыг дәрси кечә билмәсиндә, она өз борҹуну өјрәдә билмәсиндәдир. О, отуз илдән артыгдыр ки, ше'римиздә белә бир сарсылмаз әгидә илә гәләм чалыр.

Мәтбуат сәһифәләриндә чыхан вә мүкафата тәгдим олунан силсиләләри көстәрир ки, шаир поетик ахтарышлар јолунун јени, парлаг бир мәрһәләсини јашајыр. Тәрәддүд етмәдән демәк олар ки, бу ше'рләр чағдаш поезијамызын инҹиләридир. Бу тәгдимат бүтүн әдәби иҹтимаијјәтимизи, онун јарадыҹылығына пәрәстиш едәнләри үрәкдән севиндирмишдир.

Шаирә халг мәһәббәти онун јарадыҹылығынын сәнәт вә иҹтимаи дәјәрини мүәјјәнләшдирән ән башлыча өлчүдүр.

Сабир РУСТӘМХАНЛЫ,
республика Ленин комсомолу мүкафаты лауреаты.